

ADALETİN HAYALETLERİ
ÇAĞDAŞ DÜŞÜNÜRLERLE SÖYLEŞİLER

DERLEYEN
SEMA CEVİRİCİ ATILLA

ÇEVİREN
EMRAH DENİZHAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
ADALET VAR MIDIR?	15
GİRİŞ	21
I	
TANRI VE ADALET	31
JOHN D. CAPUTO	
2	
ETİK VE ADALET	56
SIMON CRITCHLEY	
3	
HERMENÖTİK VE ADALET	69
RICHARD KEARNEY	
4	
YAPISÖKÜM VE ADALET	99
CHRISTOPHER NORRIS	
5	
DEMOKRASİ VE ADALET	128
SAMIR HADDAD	
6	
HUKUK VE ADALET	155
MICHEL ROSENFELD	

7		
İNSAN HAKLARI VE ADALET	175	
SEYLA BENHABİB		
8		
PRAGMATİZM VE ADALET	194	
RICHARD J. BERNSTEIN		
9		
İNSAN DOĞASI VE ADALET	205	
NOAM CHOMSKY		
10		
POSTANARŞİZM VE ADALET - I	214	
TODD MAY		
11		
POSTANARŞİZM VE ADALET - II	227	
SAUL NEWMAN		
12		
POSTANARŞİZM VE ADALET - III	238	
LEWIS CALL		
DİZİN	250	

ÖNSÖZ ADALET VAR MIDİR?

Elinizdeki kitap üzerine düşünmenin bir yolu, aslında konusunun var olmamasıdır ve bu kitabın bu denli önemli oluşu, bu kadar çok sevilip arzulanması ve ilgimizi çekmesi de bundan ötürüdür. Uzunca bir zamandır “*Fiat justitia, ruat coelum*” sözü beni cezbediyor. Gökkubbe başımıza yıkılsa da adalet yerini bulsun. Tüm dünya hatta evren de yok olsa, adalet yerini bulsun. Her ne olursa olsun, adalet yerini bulsun. Fark edilmeyecek, tasdiklenmeyecek, alkışlanmayacak da olsa adalet yerini bulsun. Adil olduğum için adaletsizliğin güçlerince acı çekmeye mahkûm edilsem dahi adalet yerini bulsun. Bedeli ne olursa olsun, adalet yerini bulsun. Suyun toprakta aktığı gibi aksın adalet. Bırakın adalet, gücün, şöhretin ve zenginliğin üzerinde, aşkın tüm ihtişamıyla, Platon’un dediği gibi “varlığın ötesinde” yükselsin ki bu, adaletin reddiyesi için değil, övgüsü için, geride kalmaktan ziyade varlığı aşmak için söylenmiştir. İhtiyatlı olmayı bırakalım! Kendimizi tehlikeye atıp gökkubbenin başımıza yıkılma riskini alalım. Her şey adalet için.

Yine de varlığın üstünde ve ötesinde yükselmenin olumsuz yanı, gücün güçlülerin elinde olmasıdır, dolayısıyla adaletin yüce aşkınlığı, varlığın gücü olmadan kendi yolunu bulmalıdır. Derrida, adaletin “egemenlik olmaksızın koşulsuz” olduğunu söylerken aklında böyle bir şey vardı; yani adalet bizi koşulsuz çağırır, talep ettiği şeyi uygulamak için bir ordu, polis ya da yasanın zor gücü olmaksızın. Adaletsizliğe karşı barışçıl bir gösteride eylemciler bellerini adaletle, polis ise tabancasıyla kuşanır. Adalet talep eder ama emredemez. Adalet ısrar eder, ayartır, yakarır, ilham verir fakat kendi olanaklarına terk edil-

diğinde var olamaz. Peygamberler “Ey Tanrı, erdemliler acı çekerken neden kötüler gönenir?” diye yakınırken bunu kasdediyorlardı. Çünkü kötüler yapabilirler; her zaman yaptılar ve her zaman yapacaklar. Adaletle alay etme, onu görmezden gelme gücüne sahiptirler. Güçlüyü durdurabilecek yegâne şey onurun ve utancın silik etkisidir fakat onlar utanmaz ve onursuzdurlar, bu yüzden hiçbir şey onları durduramaz. Onlar gücün sahibidirler.

Pascal, zor olmadan adaletin etkisiz, adaletsiz gücün ise zalimane olduğunu belirtir, “adil olanı güçlü yapmak mümkün olmadığından, güçlü olan adil hâle getirilmelidir” demesi tam da bu yüzdendir. Devlet ve kurumları, mahkemeler ve polis gibi güçleri adil hâle getirmeye çalışabiliriz ama adaleti neden güçlü hâle getiremeyiz? Çünkü adalet gerçek bir varlık, maddi bir şey, hatta maddi olmayan bir şey bile değildir. O zaman hiçbir şey midir? Elbette adalet vardır ama bu şey bir şey, herhangi bir şey değildir; o varlığın ötesindedir. Onun yüceliği aynı zamanda utancıdır. Derrida’nın vurucu nüktesinde belirttiği gibi, adaletin içtimai vaziyeti ontolojik değil, musallatımsıdır [*hauntological*]; o bir hayalet, bir heyuladır. Hayaletsi operasyon ne var olmak ne de var olmamak içindir; bizi korkutmak, bize musallat olmak ve bizi çağırmak için oradadır. Hayalet, bir hiç uğruna ölmüş olmaması gereken ölülerin [*les revenants*] tekisiz anısını ve çocuklara adaletin hüküm süreceği bir dünya vaat eden gelecek bir şeyin [*les arrivants*], umudunu canlandırır. Derrida’nın musallatımsıdan kastettiği şey, kısmen her vadin aynı zamanda bir tehdit olduğudur. Bu yüzden ne için dua ettiğinize dikkat edin. Fakat daha açık konuşmak gerekirse musallatımsı da aksiyolojik, *axios*’ta olduğu gibi, özünde sevgiye ve hayranlığa layık olan, saygımızı emreden (eylemimizi emredemese bile), kendi içinde ve kendisi için değerli olan, kendisi için onurlandırılan şey anlamına da gelir. Adalet sevilir, arzu edilir, hayal edilir, onun için dua edilir, takip edilir, uğruna savaşılır ve ölünür ama adaletin kendisi yoktur.

Fakat adalet kendi içinde var olmasa *bile*, adalet vardır (*es gibt, il y a*). Ama nerede? Adalet kendi başına gerçek bir şey değildir ama gerçek dışı da değildir. O zaman adalet nerede bulunacak ve nasıl bulunacak?

Adil yasalar yok mu? Elbette var ve ne kadar çok olursa o kadar iyi. Yine de çok dikkatli olmalıyız. Yasalar, istisnai olmaya meyilli tekiler söz konusu olduğunda canavarlara dönüşebilen evrensellerdir. Yasayı harfi harfine uygulamanın en kötü adaletsizlikle sonuçlandığı sık görülür. Yasalar en iyi niyetlerle yapıldığında bile, adaletsizliğe yol açan öngörüle-meyen sonuçlara gebe dirler. Çünkü hukuk ve adaletin yakınlaşması her zaman kusurludur ve bu asla değişmeyecektir. Yasalar yürürlükten kaldırılabilir, değiştirilebilir, yapısöküme uğrayabilir. Oysa adalet kendi içinde –böyle bir şey varsa tabii– yapısöküme uğramayandır.

Adil kurumlar yok mu? Elbette var ve bunlar ne kadar çok olursa o kadar iyi. Ama burada daha da ihtiyatlı olmalıyız çünkü zora geldiklerinde adalet davasını değil kendilerini korumaya meyillidirler; varlıklarını sürdürülebilmek için amaçlarından ödün verirler. Kurumlar da tıpkı yasalar gibi, adaletten değil kişisel çıkarlardan ilham alan canavarlar hâline gelebilirler.

Adil insanlar yok mu? Elbette var, onlar da ne kadar fazla olurlarsa o kadar iyi ama bu tür insanlar adil olduklarını söyleyecek en son insanlar olacaktır. Her zaman hatalarının bilincindedirler ve zor ve korkunç bir seçim yapmak zorunda kaldıklarında adalete ihanet etmeyeceklerine dair söyleyecek bir şeylerinin olmadığını da farkındadırlar.

O hâlde en azından burada ve şimdi belirli adalet eylemleri var mıdır? Kuşkusuz, bu belki de adaleti ete kemiğe büründürmeye, onunla yaşanmış gerçekliği içinde, geçici olarak somut durumun tikelliği içinde karşılaşmaya en fazla yaklaşılabileceğimiz andır. Ancak burada bile dikkatli olmalıyız çünkü çoğu zaman somut durumda yaptığımız seçimler daha az kötü olanı seçmeye varır; yani iyi seçimler, acil ve ertelene-

mez seçimler, her alternatifin kötü, yaptığımız seçimin kötü olduğu, daha kötü olan tek şeyin tüm alternatifler olduğu durumlarda uzlaşmaya evrilir.

Bu nedenle, adalete derin bir saygıdan doğan bir ironiyle –şüphecilikten değil, sevgiden, umutsuzluktan değil, umuttan doğan bir ironiyle– adaletin var olmadığını söylemenin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Adalet varlığını sadece idame ettirmez, adalet diretir. Adalet var olmaz; varoluşunu çağırır. Adaletin gerçek varlığı, burada ve şimdi, somut, olgusal durumda *bize bağlıdır*. Adalet bizi kurtarmak için beyaz bir ata binerek gelmeyecek. Walter Benjamin, “Eğer bir Mesih hakkında konuşmak istiyorsak Mesihçi nesil olduğumuzu, ölümlerin kendilerine yapılan yanlışları düzeltmeyi beklediklerini anlamalıyız” der. Levinas’ın *me voici* hakkındaki görüşü budur, adalet bizi çift anlamda suçlayıcı konuma sokar; bizi suçlar, suçlu yapar ve bizi bir adresin alıcı ucuna koyar, adalet talep edenlerden gelen, bizi sorumlu kılan bir çağrıdır.

İşte bu yüzden, bir kez daha sizizmden değil ama saygıdan hareketle, dikkatimizi adaletsizliğe, adalet fikrinin beyaz bir ışık ya da kutsal bir ruh gibi üzerinde gezindiği, her kusuru ortaya çıkaran, her lekeyi ifşa eden bir adaletsizlikler envanterine çevirmek için söylenecek bir şey olduğunu düşünüyorum. Adalet fikrini, yapım aşamasında devam eden, her zaman arkamızda olan, haksız yere ölenleri hatırlatan ve de her zaman önümüzde olan, bizi çağıran, bizi geleceğe çeken, örtük adalet duygumuzun yavaşça şu ve bunun adaletsizliğini incelerken açıkça ortaya çıkmasına izin veren bir şey olarak düşünün. Adaleti, adaletsizliğin kurbanları tarafından adalet eksik bırakıldığında, yanlış uygulandığında, yanlış anlaşıldığında ve özellikle intikam için bir kılıf olarak kullanıldığında, en kötü suçlardan bazıları adalet adına işlendiğinde anlayacağız. En iyi adalet teorisi, ivedilikle bir tercihte bulunmak gerektiği ama iyi tercih diye bir şeyin olmadığı ve bu yüzden de daha az kötü olanın tercih edildiği bir ehvenişer teorisi olabilir. Adalet kitabı bir tözler kitabı değil bir adaletsizlikler ansik-

lopedisidir, tıpkı *Oxford İngilizce Sözlüğü*'nün bir kelimeyi yıllar boyunca gerçek kullanımlarının bir envanteri aracılığıyla tanımlama şekli olduğu gibi. Adalet fikrimiz, adaletsizliğe bakışımızla keskinleşiyor.

Sema Cevirici Atilla, her birinin söyleyecek farklı şeyleri olan yaratıcı ve kışkırtıcı düşünürlerin adalete yönelik çeşitli yaklaşımlarını araştırarak bir sevgi eserine girişmiş, adalet davasına katkıda bulunmuştur. Bu düşünürler bize adaletin neyi talep ettiğinin, adaletin neyi hak ettiğinin prizmasını gösteriyorlar çünkü adaletin kendisi –eğer böyle bir şey varsa– tek bir şey değildir. Farklı bağlamlarda farklı anlamlara gelir, farklı taleplerde bulunur. Adaletin bir özü yoktur; bir tarihi vardır. Adalet, asimptotik olarak görebileceğimiz ve yaklaşılabileceğimiz sonsuz bir ideal değil, sonsuz bir beklentidir. Yani adalet ertelenemese bile her zaman gerçekleşecektir ve öngörülemeyen bir gelecek karşısında yolunu bulacaktır. Adalet beyanla değil, emirle gelir. Adalet bir öz değil, bir ısrardır, her durumda bizden benzersiz ve tekil bir talepte bulunan bir çağrıdır. Adalet, asla bütünselleşmeye ulaşamayacağımız bu tür örneklerin toplamıdır. Bu vakalar daha çok Wittgenstein'in deyimiyle bir aile benzerliğine sahiptir ama bu aile artık çoktan ölmüş nesillerden ve öngörülemeyen bir geleceğe ait nesillerden oluşan, büyüyen bir ailedir.

Bu nedenle, hepimiz Sema Cevirici Atilla'ya, adalet hayatının nasıl gerçekleştirilebileceğine dair tavsiyelerde bulunan, farklı kişilerden gelen, farklı koşullardan konuşan, çeşitli adalet görüşlerini araştıran bu çalışma için minnettarız.

JOHN D. CAPUTO

THOMAS J. WATSON DİN VE BEŞERİ BİLİMLER EMERITUS PROFESÖRÜ,
SYRACUSE ÜNİVERSİTESİ

DAVID R. COOK FELSEFE EMERITUS PROFESÖRÜ,
VILLANOVA ÜNİVERSİTESİ